

BISERICA și ȘCOLA.

Fóia bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacției

„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Despre proscomidă.

(Continuare.)

După ce s'a îmbrăcat preotul în sfințele ornate își-spală mâinile rostind cuvintele: „spăla-voiu întru cei nevinovați mâinile mele“ etc. Spălarea mânilor simbolizează curățenia spirituală-morală, cărea se c-nvine fațelor bisericești la sêvșirea dumnezeieșilor lucrări liturgice. După acesta merge preotul la sfântul jertfelnic, și apropiându-se de acesta face trei închinăciuni dîcînd rugăciunea: „Dumnezeule curățește-mă pre mine păcătosul, și mă mântuesce“, ér după acesta rostesc cuvintele: „Răscumpăratu-ne-ai pre noi din blêstêmul legii cu scump sângele têu“ etc. Prin aceste cuvinte preotul constată că opul mânturii s'a sêvșit faplice prin Mântuitoriul Christos, și că prin patimile și mórtea Domnului neamul omenesc a dobândit nemurire.

După acesta începe lucrarea pregătirii darurilor rostind cuvintele: „Binecuvântat este Dumnezeu nostru.“ După acesta ia preotul în mână stângă o prescură, ér în mână dreaptă lancea, seau copia; și înfigînd lancea în prescură deasupra sigilului în forma crucii de trei ori rostesc cuvintele: „Întru pomenirea Domnului și Dumnezeului și Mântuitoriului nostru Iisus Christos.“ Prin aceste cuvinte preotul dă espressione faptului, că pânea, ce o-are în mână este menită a servi ca materie pentru aducerea jertfii celei fără de sânge. După acesta înfige copia în partea dreaptă a sigilului dîcînd cuvintele: „Ca o ôie spre junghiere s'au adus“, ér în partea stângă: „Și ca un miel nevinovat, fără de glas împotriva celui ce-l tunde pre dînsul, așa nu-și deschide gura sa.“ Tâind de-asupra sigilului preotul dîce: „Întru smerenia Lui judecata Lui s'a ridicat, ér în partea

cea din jos dîce: „Érá neamul Lui cine-l va spune.“ Cuvintele, cari le rostesc preotul în dreapta și în stînga sigilului însemnăză blîndeța și îndelunga răbdare a Mântuitoriului, precum și faptul, că Mântuitoriul s'a predat pre sine de bună voia patimilor și morții.

Cuvintele: „Întru smerenia Lui judecata Lui s'a ridicat însemnăză că Mântuitoriul s'a supus pre sine de bună voia judecării celei nedrepte, prin carea a fost condamnat la mórte. Cuvintele: „Érá neamul Lui cine-l va spune“ însemnăză că noi ómenii cu mintea noastră nu putem înțelege misterul întrupării Domnului, al Nașcerii din Fecióra, al patimilor, al morții și înviării.

După acesta înfigînd preotul copia în partea dreaptă a prescurii ridică sigilul tăiat din patru părți „agnețul,“ mielul, carele ridică păcatele lumii, dîcînd cuvintele: „Că s'au luat de pre pământ viața Lui“. Prin aceste cuvinte se dă espressione faptului, că Mântuitoriul faplice a murit pentru păcatele noastre. Agnețul astfel scos din prima prescură preotul îl-pune pre disc cu sigilul în jos, și junghiându-l cruciș, rostesc cuvintele: „junghiă-sê, mielul lui Dumnezeu, cel ce ridică păcatul lumii. După acesta întorcînd agnețul cu sigilul în sus dîce: „Unul din ostași cu sulita cósta lui a împuns“ etc. întru amintirea faptului istoric petrecut cu ôcasiunea, când Mântuitoriul era rêtignit pre cruce. Apoi tórna apă și vin în sântul potir și binecuvântînd dîce: „Binecuvîntată este amestecarea sfințelor tale, totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor.“

Luând preotul a doua prescură în mână rostesc cuvintele: „Întru cinstea și pomenirea prèbinecuvîntatei Stêpânei noastre Născêtoarei de Dumne-

deu, pentru ale cărei rugăciuni primește Dómnă jertfa acésta întru jertfelnicul tău cel mai pre sus de Ceriuri ;“ apoi scoțând părticica Născătoarei dice cuvintele : „Înainte au stătut Împărătesa de-a drépta Ta în haine aurite îmbrăcată și pré înfrumsețată.“ Prin așezarea părticelei Născătoarei de Dumneđeu de-a drépta agnețului se dá espressiune credinții bisericii, că precum se bucură maica Domnului în Ceriuri de mărirea Fiului său, ședând de-a drépta Lui : tocma așa se pune părticica ei de-a drépta agnețului, învocatându-o preotul, ca să fiă rugătoare către Dumneđeu, ca să primescă acéstă jertfă.

Din a treia prescură scóte preotul nouă părticele întru amintirea sântilor, cari au fost aleși de organe și factori întru descoperirea dumneđeiescă a testamentului vechiu și nou, și cari s'au distins întru desvoltarea istorică a bisericii. Aceste părticele se așeză de partea stângă lângă agneț spre a închipui, că precum Mântuitoriul în Ceriuri, este încunjurat de ierarchia cerescă : tocma așa pre pământ este încunjurat de ierarchia bisericii. Prima părticică se scóte întru pomenirea sfântului Ioan Botezătorul, ca reprezentant al stadiului de trecere dela testamentul vechiu la testamentul nou. A doua părticică se scóte întru amintirea prorocilor testamentului vechiu ca pregătitori ai neamului omenesc pentru primirea Messiei. A treia părticică se scóte întru amintirea sfinților Apostoli, ca propagatori ai sfintei evanghelii, și ca martori ai învierii Domnului. A patra părticică se scóte pantru marii dascăli și Ierarchi, cari prin activitatea lor literară și pastorală au dat direcțiune, și au ridicat tăria și prestigiul bisericii. A cincea părticică se scóte pentru martirii creștinismului, care prin sângele lor au sigilat credința în divinitatea Mântuitoriului și a sfintei sale biserici. A șésea părticică se scóte pentru Cuvioși, și anume pentru acei bărbați, cari retrăgându-se din lume prin viața și ținuta lor creștină au contribuit la întărirea și alimentarea sântului de pietate al popórelor. A șéptea părticică se scóte pentru sfinții făcători de minuni. A opta părticică se scóte pentru părinții maicii Domnului : Íoachim și Ana, și pentru sfântul, a cărui pomenire se sêvêrșese.

A noua părticică se scóte pentru sfântul, a căruia liturgiă se sêvêrșese.

V. Omilie

a s-tului Ioan Chrisostom la epistola I. către

Timotei.

(Continuare)

II. Deci cine se abate dela ea (dela credință) trebuie să sufere naufragi, și acésta o arată apostolul printr'un exemplu :

20. Intre aceștia aparține Imeneu și Alexandru.

Exemplul acestor bărbați să fie o învățatură pentru noi. Să băgăm de samă, cum deja pe acel timp existau învățatori falși, ómeni, cari își făceau de lucru de prisos ; trădători ai credinței. Cel ce a suferit naufragiu este gol și lipsit de tóte. Așa și cel lipsit de credință ; nu are nimic. Nu are loc unde să stea, nu are nici un punct de care să se pótă propti. Nu mai are viață, care să-i aducă vr'un câștig. Căci când capul este perdut la ce mai folosește trupul ? Dacă credința fără un corespunđător mod de viață nu folosește nimic, atunci este cu atât mai mult cazul invers ! Dacă D-đeu pentru noi aduce jertfă a-le sale cu cât mai mult trebuie noi a-le nóstre să le jertfim pentru El. Așa este când cineva lapadă dela sine credința : n'are nicăiri un loc stabil, este aruncat de valuri încóci și încolo, până când în fine se cufundă în adêncime.

„Pe cari i-am dat satanei, ca să se învețe să nu huliască“. Veđi, că este hulă contra lui D-đeu a scruta cu rațiunea adevêrurile d-đeșci ? Fórte natural ! Căci ce are comun rațiunea omenescă cu ele ? Cum îi póte însă satana învăța ca să nu huliască ? Dacă póte învăța pe alții acésta, atunci mai înainte ar fi început la sine însuș. Și dacă el până acum n'o póte aduce la îndeplinire la sine însuș, atunci n'o póte nici la alții. Apostolul nu a đis : ca să îi învețe să nu huliască,“ ci : „ca ei să se învețe să nu huliască.“ Satana nu sêvêrșese acésta, ci să întêmplă dela sine. El dice și în alt loc cu privire la incestuosul : „să dați pre unul ca acela satanei spre perderea corpului“ — nu ca acesta să mântuiască corpul ei — „ca sufletul să se mântuiască.“ ¹⁾ Despre o persónă care efeptueșce acésta nu este vorbă. Cum se întêmplă acésta ? Precum gađii, deși sunt ómeni stricați, efectueșc asupra altor ómeni o îndreptare, tot așa este și aici cu duhul cel rău. Și pentru ce Paule, nu i-ai pedepsit în propria lor persónă, ca pe acel Bar-iesus, sau precum a pedepsit Chifa pe Anania, ci i-ai predat satanei ? Nu ca să fie pedepsiți, ci ca să fie aduși la o cale mai bună.

Sê'nțelege întrebuintéză el și aici un puternic mijloc ca și acolo unde dice : „ce voiți cu toiag să vin la voi ?“ ²⁾ Și apoi iarăș : „nu spre a-mi arêta puterea de a pedepsi, ci ca să faceți cele bune.“ ³⁾

¹⁾ Corinteni 5, 5.

²⁾ I Corinteni 4, 21.

³⁾ II Corinteni 13, 7.

Și iarăș: „nu spre surpare ci spre întărire.“⁴⁾ Pentru-ce pune deci pe satana ca să-i pedepsiască? Pentru aceea, ca prin asprimea pedepsei, și rușinea să fie mai mare. Apostolii au învățat pe necredincioși în persóna lor proprie la o cale mai bună; ér pe cei căđuți dela credință i-au predat satanei. Cum este însă cu Petru și Anania? Anania era un necredincios pentru-că ispitea pe D-șeu. Spre a învăța despre acesta pe credincioși, că ei nu pot să rămână ascunși, de-aceea îi pedepsia în propria lor persónă. Aceia însă, cari șciau deja acesta, cari cădeau dela credință, îi predau satanei, spre a arăta, că nu sunt domnii lor proprii, ci stau sub supraveghierea apostolilor, și sunt predați satanei, pentru-că s'au irălțat întrun mod îndrășneț. Precum vine înainte la regi, că ómoră inimicii în răsboi cu mâna proprie, pe supușii săi însă îi predau călăilor, tot așa este și aici. Este clar, că cestiunea a fost posibilă în urmarea oficiului de supraveghere al apostolilor. De altfel nu este lucru mic, de a puté porunci satanei. Resultă de aici, că satana contra voiei sale este un servitoriu ascultător al apostolilor. De aceea cazul acesta nu a fost mai puțin mângăitor.

Să se observe însă în ce mod se întemplă această pradare satanei! „Adunându-vé voi și spiritul meu, în numele Domnului nostru Isus Christos și cu puterea Domnului nostru Isus Christos, să dați pe unul ca acela Satanei.“⁵⁾ El îndată era scos din comunitatea credincioșilor, deosebit de turma lui Christós, stetea siugur și părăsit și era lăsat în prada lupilor. Precum norul încunjura tabăra evreilor, așa încunjură Duhul Sânt biserica. Dacă unul venia să stea afară era ars. El venia însă să stea afară în urma sentenței apostolilor. În modul acesta predă și Domnul pe Iuda Satanei. Căci îndată după gustarea bucătorei intră Satana în el.

Lucrul se pôte esplica și ast-feliu; pe aceia, cari voiau apostolii să i îndrepteze, îi pedepsiau ei înșiși, peste cei cari nu se mai puteau îndrepta însă, le dedeau pedeapsa în propria lor persónă. Sau dacă nu voiau acesta îi spăriau mai mult cu aceea, că îi predau altora să-i pedepsiască. Ast-feliu fu predat și Iob satanei, să 'nțelege nu din cauza păcatelor sale, ci spre o mai bună probare a virtuții sale.

(Va urma.)

Istoria bisericeii gr. or. române din Transilvania și Ungaria dela 1810 — 1846.

(Continuare.)

Precum reese din tectul petiției, episcopul Moga socotea — în contra instrucțiunii imp. dela 1810 și a decretului dela 1824 — că biserica rom. din Transilvania stă tot sub determinarea legii dela 1791,

apreținđ acest articol peste merit, încât îi plăcea a-l înțelege ast-feliu, ca și când togmai prin el s'ar fi ridicat biserica ort. între bisericile recunoscute din țară.¹⁾

E clar deci, de ce nu se mai pretinse la 1837 din partea autorităților noastre bisericești din Sibiu cu enegie indigenarea bisericeii, Moga o știa alături cu confesiunile indigenate numai, că această poziție, nu putea fi validată încă în primul rënd din cauza puținei grații împărăteșci, și mai ales din vina acelor străini din țară, cărora nu li-ar fi convenit recepțiunea neuniților și rumperea cu usul vechiu.

Sé pare, că episcopul Moga încă dela început era în credința amintită, căci după toate semnele nici în audiența imp. din tóamna an. 1812 n a insistat asupra indigenării bisericeii sale. Dar de altă parte încă în instrucția imp. dela 1810, ce-i sé dăduse lui se accentuă, că art. 60 dela 1791 numai liberul exercițiu religios îl asigurază neuniților, prin urmare au a rămáne, pe viitor tot tolerați și confesional-minte; tot astfel sé accentuă și la 1824, când din acest motiv sé face Moga atent la moderarea pretenșiunilor sale de pe același timp.²⁾

Impune ori și cum, că episcopul din Sibiu cu toate aceste avisuri préinalte sustinu la 1837 chiar în petiția adresată dietei ardelené subiectiva interpretare a elasticului art. 60 dela 1791 și prin urmare ținea quasi de arbitrar și reacționar felul, cum interpreta însăși curtea articolul indicat al legii dela 1791.

Nu putem dice, că n'ar fi fost mai potrivit, dacă Moga tocmai din cauza enunciațiunilor préinalte arătate ar fi nisuit de a elu pta confesiunii sale poziția de drept. Starea de numai tolerată a bisericeii ort. nu-i promitea nici un privilegiu, precum indică acesta și avisul préinalt dela 1824, unde sé enunță, că biserica neunită din Ardél numai ca indigenată, ar putea face pretensiune la drepturi. Lui Moga deci îi incumba datoria de a renunța la credința, că biserica sa ar fi deja indigenată și tot odată a cere recunoșterea bisericeii neunite din Transilvania, și îndreptățirea egală cu confesiunile streine dominante în țară.

¹⁾ Cităm în următoarele în traducere respectivul pasagiu de interes al petiției dela 1837: „În privința pruncului al. . lea pentru scutirea dela plățirea vămii și a contribuției de pe averi se face umilita rugare din motiv, că prea sântele cuvinte a-le art. 60 dela 1791: religia resăritenă greco-neunită, care după legile acestei provințe pân'acum fu socotită între religiile suferite“ se pare, că arată, că ea numai până la acele timpuri, în care șisul articol s'a adus, fusese neprimată, ér începând de atunci și clerul neunit ar fi a sé trata ca preoțimea religiilor recepte, prin urmare asemenea a sé scuti și a sé inzebra. Dacă totuși scutiția clerului dela contribuția pentru averi în înțelesul acestui articol nu s'ar puté deduce umilit rugata scutiția să sé dea din acel temeii din care s'a dat scutiția tacsei de cap, care fără indoală sé socotesce a fi dată nu din altă cauză, decât ca prin ea să fie clerul mântuit de grijile de a-și susține vieța etc.

²⁾ Nu-i mirare, că necerând Moga nici la 1837 deadreptul indigenarea confesiunii sale unii istorici din tabăra contrarilor suspiciunară pe Moga și cu aceea, că n'ar cuteza a cere așa ceva din cauza instrucției dela 1810 și a următoarelor decrete rigurose împărătești. Hintz, op. cit. p. 52.

⁴⁾ II Corinteni 13, 10.

⁵⁾ I. Corinteni 5, 4.

Moga nu făcuse acest pas. Felul petiției sale către dietă dela 1837 era însă următorul: cer dela voi reprezentanți ai celor trei națiuni și patru biserici recunoscute și legiuitoare, să dați privilegiu și bisericeii mele chiar și din acel motiv, că indigenată e ea deja la 1791 și prin urmare cu deplină îndreptățire de a se bucura și ea de privilegiile confesiunilor indigenate. Că dieta acum nu putea recunoște de corectă provocățiunea lui Moga la art. 60 de lege dela 1791 putea fi mai mult ca sigur³⁾ și deci întemeierea pretensiunilor bisericești pe acel articol nu promitea succesul dorit de altcum de sigur în prevederea neconsiderării temeiului său cere dela dietă, ca să dea pretensiunilor sale cel puțin din acel motiv atențiune, caruia ar fi a-să mulțami și eliberarea clerului neunit e contribuție de cap.⁴⁾

Resultatul acțiunii lui Moga dela 1837 către dietă, îl espunem mai la vale. Aici prețim, că comisia censurătoare dietală petiționară dela 1837 nu referă asupra petiției lui Moga în sesiunea dietală 1837/8. — În cele următoare continuăm încă critica acțiunii lui Moga dela 1837, dar cu considerațiune mai ales la obiecțiile ce le fac istoricii contimporani relativ la dânsa. Astfel despre restricțiunea episcopului Moga la fundus regius, ce i-s'a imputat atât de către conaționalii săi, cât și de către sași,⁵⁾ observăm, că își află expresie în petiția dela 1837 aprôpe numai în cele naționale necerând în conformitate cu suplica dela 1791 egalitatea eparchioșilor săi cu toți locuitorii din Transilvania și prin urmare aplicarea lor în toate oficiile țării, ci mulțamindu-să a pretinde așa ceva abia cu privire la pământul regesc, unde credea a motiva pretensiunea și cu decrete de curte. Abia în o altă petiție, anume în cea dela 1842 se restringe Moga exclusiv la pământul săsesc.

„Cu acest metod (adecă prin abaterea dela punctele din 1791 și mărginirea pretensiunilor la pământul săsesc) — se întreba Bariț — credea acel episcop și consistoriul său, că își vor câștiga patroni și apărători în mulțimea membrilor maghiari contra sașilor?“²⁾

Papiu Ilarian în critica ce o face asupra altei petițiuni referitoare la fundus regius așternută dietei dela 1841—43 de Moga și episcopul unit, Ioan

Lemeni, încă reprobă procedura de-a despărți teritoriul regesc de celelalte părți a-le Ardealului, deși acesta o țice el numai cu privire la drepturile naționale.

„Tot ce puteau cere episcopii — spunea el — dacă chiar nu voesc să se dea cu totul nepăsării în cauzele Românilor, nu numai pe temei legal, dar nevătamând nici înțelepciunea politiceii în cauza națională distinct pentru Românii din fundul regesc, era ștergerea decimelor, ce cu atâta nedreptate strigătoare la cer le da popilor săsesci tot poporul neunit, ba chiar și popii neuniți, acesta se putea cere și distinct pentru Românii din fundul regesc și redicarea și încetarea altor apăsări private și nedrepte“ etc.³⁾

Încă și următoarele două cauze mai principale par a fi condus pe Moga ca împreună cu Lemeni, care se bucura de mai multă vază și influință la autoritățile politice normative decât el, să pretindă dela dietă la 1842 pentru poporul român și preoții săi egală îndreptățire cu ceilalți locuitori bare-mi pe pământul săsesc:

1. Motive istorice. — Astfel de temeuri se aduc în petițiunea ambilor episcopi așternută dietei dela 1841/3 și anume pe lângă documentul andreian folosit de Moga și în suplica dela 1837 din care să deducea unitatea întregului popor și cler din săsime, încă două decrete de curte, amândouă particulare: unul dela 1820 deja amintit și privitor la Românii sibieni, cari enunțau tuturor locuitorilor de pe pământul regesc egale drepturi. Am amintit, că nici în alegerea acestor decrete de curte nu fusese Moga norocos. Tot așa nici acuma împreună cu Lemeni, căci în ambele era vorba abia de egale drepturi urbariale în fundus regius.

2. Relațiunile încordate între majoritatea absolută din dietă și reprezentanții națiunii săsești, erau încă indetul de amăgitoare pentru episcopii români spre o acțiune unilaterală contra sașilor, cari de alt cum chiar și pe pământul regesc, ce așa țicând și' l atribuiău de proprietate, erau cu desăvârșire majori-sași de către Români.⁴⁾

Cererile ambelor bisericeii române de de pământul regesc așternute dietei clujane 1841 — 43 erau: dotarea clerului cu porții canonice, ajutorirea lui și a singuraticelor bisericeii din cassieriele allodiale; eliberarea preoțimeii și a poporenilor ei din săsime de înșositorile decime ce le protestau „păstorilor“ luterani și altele de mai puțină însemnătate.

E adevărat că astădată renunță clerul neunit la decimele parochilor săi din fundus regius pretinse la 1837.

Dintre punctele naționale ale petiției dela 1842 amintim că să cerea, că cel puțin Românii din săsime să nu se escludă și pe viitor din reprezentanța

³⁾ Op. cit. v. I. p. 135.

⁴⁾ După conscripțiunea dela 1833 erau 198,000 români, ér sași 164,000. (veđi apendicele broșurei cit. a anonim din N. Enyed.)

³⁾ Dacă în art. 60 dela 1791 se țice, că biserica neunită „până acum“ făcea parte din religiunile recepte, prin acesta în cazul cel mai bun a primit ea — cel puțin până la rectificarea instrucției imp. dela 1810 către Moga — un titlu mai mult, ca abia tolerată și nici decum indigenarea, căci abstrăgând, că acesta mai apriat nu se enunțase încă atunci, încă în același articol dela 1791 la care se provoca Moga, se permite credinșosilor o trătare numai „condiționat“ analógă cu cea a confesiunilor recunoscute, ér în refrângerea singuraticelor puncte a-le supliceii române de către respectiva comisiune dietală dela 1791 (Supplex libelus Valachorum Transilvaniae, Jura tribus receptis nationibus communia post limitus (?) sibi ad seri postulantium, cum notis criticis I. C. E. ér în trad. rom. veđi acesta la Papiu Ilarian op. c. v. I. p. 90—95.

⁴⁾ Bariț op. cit. v. I. p. 605.

⁵⁾ Bariț op. cit. v. I. p. 624 — 5.

²⁾ Op. cit. v. I. p. 605.

țarei (dietă), nici dela oficiile publice conform egalității și unității pretinse pe baza decretelor particulare amintite deja și referitoare la acel teritor.

Sașii nu puțin iritați prin atitudinea episcopilor români, îi strimtoează în dietă, că nu au fost de feliu autorizați de către eparchioți la acest pașmenit numai spre a tulbura linișcea publică și a ruina constituția trium nationum et quattuor religionum de tristă suveniră.⁵⁾

Rectificarea episcopului Lemeni inse, care ca regalist, facea parte din dietă⁶⁾ seceră aplausele pseu do-protectoarei majorității maghiare.⁷⁾

Sașii inse nu s'îndestuliseră numai cu reproșurile dietale.

Cu intențiunea de a influența atât asupra comisiei respective însărcinate cu censura astor-fel de petițiuni, cât și asupra publicului⁸⁾ incredința universitatea săsescă și de astădată pe un distins membru al ei, pe profesorul I. C. Schuller cu redactarea unei replice la petiția ambilor episcopi români.

Acesta își și scose la 1844 de sub tipar broșura sa intitulată: „Beleuchtung der Klageschrift gegen die sächsische Nation, welche die beide Bischöfe auf dem Landtage von 1841—43 den Ständen des Grossfürstenthums Siebenbürgens überreicht haben.“ Acastă broșură mai voluminosă, decât cea a lui Trausch dar de altcum cam reprobata de istorici⁹⁾ se estinde aproape esclusiv la refrângerea pretensiunilor românilor din săsime.

Dintre punctele bisericesci a-le petițiunii episcopilor, alese Schuller abia cele referitoare la cestiunea decimelor și la morile de pe pământul săsesc și după spusa episcopilor dăruite de comunele politice deadreptul parochilor sași. Schuller negă existența acelor mori, de cari doriau și preoții neuniți să fiă împărtașiți. Mai amintim în fine, că și densus spicuesce cu acelaș esces de pietate ca Trausch, deși nu cu aceeași cunoscință de cauză, unele din ruginitele legi ale vécurilor medievale, cari le satoriau numai pe sama preoților aparținători bisericilor indigenate, decimele de fructe.

Putem înregistra și o palidă anticritică la ambele broșuri Trausch-Schuller. Acăsta este scrierea amintită deja și publicată la 1846 de un nobil maghiar anonim sub titlul: „Vizsgálódás az erdélyi Kenészegekről egyszersmind az erdélyi 2 oláh püspök igazolásául felelet Trausch és főkép Schuller czáfolataira.“ (Cercetări asupra răspunsului lui Trausch

⁵⁾ F6a pentru minte etc. 1843. Nr. 17.

⁶⁾ Moga ca episcopul unei biserici neprimite nu era membru dietal

⁷⁾ F6a pentru minte etc. Nr. 43, Nr. 17.

⁸⁾ Episcopii români își și tipăriseră ulterior petițiunea lor comună dela 1842, dar a fost confiscată (pe la 1844 în 400 esemplare.) — Veđi Eu. v. Trauschfels Magazin für Geschichte, Literatur etc. II. Band 1861. pag. 212 ssg.

⁹⁾ Ajunge a ne reaminti părerea ce o dase însuși filosoful contemporan, br. Kemény asupra ei. Acesta o numesce mai mult dojenitoare, care și din punct de vedere juridic pe care, — evident — avea se'l reprezenteze, lăsa încă de dorit. Kurz, Magazin etc. 1845. I. Bd IV Heft p. 441.

și mai ales Schuller spre justificarea celor doi episcopi ardeleni valachi.)

(va urma)

Iulian Suciu.

„Un cuvânt despre „comerțiu și industriă.“

Ceea ce pôte dá vieță unei națiuni este numai comerțul; pentru acăsta încă din timpii cei mai primitivi, bărbații cei mai învețați cei mai acreditați de a apreția cuvântul „comerțiu“ s'au îngrijit în puteri unite, pentru înflorirea comerțului, lucrând cu tot de-adinsul pentru avântarea lui la un nivel perfect și nici de cât la neglijarea sau veșteđirea lui.

Voind să cualificăm un popor după averea lui materială și spirituală, este ca să privim comerțul respectivului popor, căci: Comerțul, ađi în timpurile acestca critice și grele de vețuit este primul efluc, prin care poporul pôte înflori sau a se nimici în cele materiale sau spirituale.

Comerțul reoglindează diligența unui popor. Unde comerțul și-a ajuns scopul său, acolo bunăstarea poporului e în flóre.

Comóra cea mai scumpă materială este avuția omului; ér acăsta căștigată pe o cale onestă și cu propriile puteri și trude. Tot omul se luptă cu necazurile vieței vitrege pentru a-și însuși ceva avuția, ca astfel să-și asigure existența sa personală și familiară. În multe casuri omul diligent și conștient datorinței, recunoscând utilitatea acestui mijloc important și necesar îl îmbrățișează cu căldură, veđeđ și pe đe ce merge un rezultat cu mult bun și favoritoriu, de cât dacá ar fi recurs la alte multe mijloce.

Aprerând comerțul după adevărata-i valóre vom constata ajungând la o convingere clară, că numai comerțului este de a i-se atribui mulțămirea pentru descoperirile cele mai interesante, cari aduse fiind în serviciul omenimei, au adus rezultatele cele mai rodnice, punând basă solidă științei generale; arma învingătoare carea respinge cu rađe ele ei tot ce este réu și periculos, curățeđ astfel căile peste cari omul sigur lucrând își completează opera scopului său.

De la bună starea comerțului atárnă în mod natural și consolidarea statului.

În staturile, unde comerțul stă bine, acolo și organizația va fi bună; dispunând de locuitori buni, luminați și avuți, cari sunt iconile cele mai fidele de progres.

Să privim de esemplu francezii, englezii, germanii etc., cari în entusiasmul lor de a descoperi diferite invențiuni, pun lumea în uimire, fiind cei mai mari și renumiți comercianți.

Atárnă mult și în primul loc de la ocărmuirea dréptă a statelor. Statul este în primul loc chiămat de a întervení pentru ameliorarea binelui comun al cetățenilor.

În țerile unde ocărmuirea e dréptă, în cari legile înțelepte aduc prosperarea comerțului, acolo și ómenii sunt cu mult mai morali și activi. Utilitatea

trebuie să fie unica măsură a judecății fie-cărui om. A fi util este a contribui la fericirea semenilor nostri.

Comerciantul care transportă de la un loc la altul mărfurile lui spre a le pune la înlesnirea consumatorilor, este cu mult mai util, de cât ori și cari alții fie de ori-ce pozițiune.

Pentru ca comerțul săși poată avè un efect dorit este de premers cu „industria.“

Comerțul cu industria stau în legătură una cu alta.

Stând industria bine arătând aspecte frumoasă și îmbucurătoare, vom pute ca să ne pronunțăm afirmative, că și comerțului îi va fi o mai ușură înlesnire pentru ridicarea lui la nivelul pe care omul îl ținește și dorește.

Prin industrie se deschide individului o cale pentru o viață onestă și laborioasă ! Țieca marele filosof german Fichte.

Având în vedere, că lucrurilor industriale le trebuie o pregătire conștientioasă și solidă încă în școala poporală, și că elevii încă de mici în școala poporală arată interese vii și însuflețire față de unele lucrări industriale, se naște lipsa de a se introduce industria ca un obiect obligatoric în școala poporală.

Urmărind scopului pe carele îl ținteste învățatoriul intru realizare, va propune și ocupa elevii și cu acest obiect de învățământ.

Fiind-că nici învățatoriul nu pôte avè aptitudine perfectă în toții ramii industriei, va fi de ajuns dacă va introduce barem doi sau trei ; dai' să și le însușiască cu temei, având ca să serviască de model elevilor. Spre exemplu în destul li-s'ar propune băiețllor dacă li-se ofere ca să ciopliască ; prin ce ar pute ca să devie mășariu, rotariu etc. ; impletitul cu pae sau nuele, prin ce se pregătește pentru pâlărier sau casurier etc. compactarea cărților, pregătindu-se pentru compactorii.

Aci vom observe, cari elevi arată interes față de unul sau altul dintre aceste rami ai industriei.

Pe cei energioși și demni îi vom îndemna în conțelegere comună cu părinții lor, ca să se pregătască mai departe, pentru perfecționarea complectă în ramul de meserie, față de care însuflețire și inbire arată.

Inmulțindu-se industriașii nostri, de cari lipsă avem și comarciul nostru național va prospera mai bine de la bună starea carea atârnă binele și fericirea noastră comună.

Pentru-ca învățatorul săși poată amplifica opera sa în ăst obiect de învățământ, să recere ca să se premergă unor principii pedagogice, fără de cari nu ne-am ajunge scopul ; pe lângă tot zelul și abnegațiunea, carea și-ar arêta învățatorul.

Manual referitoare la tractarea industriei nu știu să avem la dispozițiune cu tôte că în anii trecuți s'au scris prin jurnale despre industrie avisandu-se amatorii industriei, mai vèrtos învățatorimea a par-

ticipa la unele institute înființate pe doue luni anume spre scopul acesta.

În edițiunea nouă a manualului pedagogic „Metodica școlei poporale“ edat de Dl Dr. Petru Pipoșu șiu în a. 1895 profesor la institutul preparandial în Arad, se pôte vedé și însuși temeinic metoda și observările privitoare la proces ; din partea aceluia, carele cu conștientioșitate și promptetă își implinesce chemarea sa învățatorască.

Recunoscând și convingându-se fie-carele din esperințele vieții, că așa este, va pârțini adevèrul pur Țis, și se va strădui sacrificându-se mai mult pentru binele comun, ale cărei urmări numai târȚiu se vor puté observa ; de cât pentru sine însuși.

Zel, voe și diligență numai !

Aureliu Bădescu.

învătătoriu gr. or. român în Bazoș.

D I V E R S E.

* *Consistoriul eparchial aradan* este conchemat în ședință plenară pe Joia viitoare în 31 Octomvre (12 Noemvre) la 10 ôre înainte de amez.

* *Institutul de credit și economii „Victoria“* și-a implinit activitatea de 9 ani acum în 1 Noemvre. Tot pe atunci îi s'au ridicat și depunerile la un milion florini. Din acest incident îmbucurătoriu s'au întrunit în ședință festivă direcțiunea, comitetul de supraveghiare și consiliul de censori. Drept prisos că bunul DumneȚeu a ajutat institutul să ajungă acest extraordinar rezultat într'un timp atât de scurt, direcțiunea a votat 500 fl. pentru studenții sêraci și tot odată a luat hotărîrea să cêră încuviințarea adunării generale pentru înființarea unui fond de binefacere-cultural.

* *In cestiunea* Metropolitului primat *Ghenadie* să ține astăzi în sala Dacia din București o mare întrunire de cetățeni, la care va participa mulți din cei mai de frunte bărbați ai României. Astfeliu de întruniri să va ține și în alte părți a-le țerii în Țilele ce urmèză. De asemenea scriu jurnalele, că să vor subșterne corpurilor legiuitoare mai multe petițiuni, în cari să va cere resolvirea asestei cestiuni. Sperăm, că factorii competente vor afla modul nemerit spre a da o soluțiune canonică asestei cestiuni, care a produs atâta mâhnire în biserica și poporul din România.

* *Intrunire colegială.* Conform unui obligament luat, s'au întrunit Joia trecută aici în Arad foștii elevi ai institutului teologic, cari au absolvat studiile la finea anului școlastic 1885/6. Au fost preșenți următorii :

George Bragia preot în Macia, Aurel Iancu preot în Zarand, Ioan Iercan preot în Siclău, Traian Magier preot în Saturău-Zöldis, Aurel Mioc cand. de preot în Arad, Terențiu Oprian preot în Lipova, Vincențiu Pantoș preot în Giula-Varșand, Vincențiu Petrovici preot în Toracul-mic, Ioan Petran profesor la institutul ped.-teol. din Arad, Petru Pinteapopescu preot în Cacărău, Teodor Pinter preot în Curtici, Andrei Popa preot în Crișșior, Ioan Petrila preot

în Conop, Atanasiu Suceiu preot în Labașinț și Iancu Ștefănuț arhivar consistorial în Arad.

La 9 ore a. m. în semn de pietate au asistat cu toții la parastasul ce s'a oficiat în biserica catedrală pentru sufletele răposaților profesori și colegi.

La 10 ore iubilantii s'au întrunit în sala cea mare a seminariului diecesan, unde au ales o comisiune care să raporteze despre activitatea dezvoltată de fie-care în decursul celor 10 ani. La 11 ore s'au prezentat în corpore la Prea Sântia Sa Domnul Episcop diecesan *Ioan Meșianu*, carele fi primi cu bunăvoința și iubirea în latină și prin un discurs ocașional îi îmbărbătă a continua tot cu mai mult succes frumoasă operă la care sunt angajați, de a păstori în spiritul evangheliei Domnului, poporul credincios.

După prânz la orele trei s'a ținut o ședință în sala seminarială, unde comisiunea prin raportorul ei Terențiu Oprean, a făcut o dare de samă despre activitatea dezvoltată în sinul poporului în timpul celor 10 ani de când a intrat în viață, despre fie-care dintre dâșșii, ér părintele Traian Magier a cetit un elaborat intitulat: „Preotul în cariera sa,” pe care îl vom publica în Nr-ul viitoriu.

* *Fonograful ca instructor de limbă.* Un profesor din Svedia, anumit Dr. Dallender, și-a bătut mult capul, cum ar pute afla el vre-o metodă mai practică pentru de a învăța pe elevii sei o accentuare mai corectă a limbii franceze. În fine i-a venit o idee, de a face încercări cu fonograful. S'a dus deci la Paris, a cumpărat un fonograf dintre cele mai fine, a cercetat pe câțiva actori de teatru vestiți, i-a rugat să-i vorbească câteva bucăți în prosă și să-i declameze câteva poesii în fonograf, ceea-ce acestia i-au și făcut, apoi s'a reintors înapoi la elevii sei în Svedia și în orele de lecție din limba franceză a pus fonograful în funcțiune, ear pe elevi să asculte și astfel a ajuns la niște rezultate îmbucurătoare neașteptate.

* *Bibliografie.* A apărut de sub tipar: „Aforisme cugetări și reflecțiuni în limba română și germână de M. v. T” (Mihail de Trapșa.) Intréga broșură care se estinde pe 112 pagini conține experiența câștigată de defunctul Trapșa în decursul vieții sale și este îmbrăcată într'un vesmânt simplu de cuvinte. Venitul curat conform voinții ultime a decedatului se va folosi pentru ajutorarea séracilor din Caransebeș. Să pôte procura dela librăria diecesană din Caransebeș. Prețul 50 cr.

* *Cutremur de pământ.* Din Atena se telegrafază cu datul de 6 Novembre, că în aceiaș qi, dimineața la orele 3 a fost un mare cutremur de pământ pe insula Zante, care însă n'a causat nici o pagubă. Spaima a fost însă foarte mare, pentru-că insula acésta a fost deja pustiită odată prin cutremur de pământ.

* *Constituire.* Societatea de lectură „Ioan Popasu” a junimei studiöse dela institutul teologic-pedagogic gr. or. român din Caransebeș s'a constituit în următorul mod: Președinte al societății d-l profesor Gherasim Sêrb. Vice-president al societății

și president al comitetului Coriolan Zuiac cl. c. III, notariu I: Valeriu Dabiciu cl. c. III, notariu II: Solomon Balint ped. c. IV, bibliotecariu: George Băiaș cl. c. II, vicebibl.: Patrichie Rămneanțu ped. c. III, cassariu: Aureliu Sdicu cl. c. II, controlor: Ioan Stan ped. c. IV, redactor al foi „Progresul”: Coriolan Zuiac cl. c. III. Membrii în comitetul executiv al societății: Aureliu Ciulin și George Treța cl. c. III, Radu Pirtea și Ioan Roșca cl. c. II, Michail Costescu și Aureliu Maghățiu cl. c. I, Petru Humița ped. c. IV, Mărian Groza ped. c. III, Nicolae Șola ped. c. II și Iosif Jian ped. c. I.

* *Catastrofă pe mare.* În portul dela Hamburg s'au ciocnit două vapóre. Când vaporul „Cordelia” sosia pe la orele 10 séra în port, s'a ciocnit cu vaporul hollandez „Aetna” care tocmai voia se plece din port. Vaporul Cordelia s'a umplut de apă și s'a cufundat numai decât. După cât s'a putut constata în negura grósă a nopții, vieți omenești nu au perit.

* *Câte feluri de limbi sunt în lume.* Un învățat limbistic german deosebesce 390 de limbi ce s'ar vorbi pe întreg rotogolul pământului și le împărțește în 12 grupe precum urméză: 1) Polyezia australiană papuel cu 2 limbi; 2) Hottentóții cu 4; 3) Kafferii séu bantuii cu 25; 4) Negrii cu 58; 5) Australiani cu 19; 6) Malaii polyeziani cu 36; 7) Turanii séu mongolii cu 59; 8) Polarii cu 8; 9) Americanii (genuinii dela nord și dela sud) cu 61; 10) Draviții cu 10; 11) Nubienii deasemenea cu 10 și 12) Cei din jurul mării mediterane cu 98. În grupa acésta se țin limbile culte moderne: anglesă, francesă, italiană, spaniolă, germană, apoi persă, hindostană, evraică, grecă, română etc.

* *Deficitul expoziției din Berlin.* După cum se serie din Berlin deficitul expoziției în total se urcă la considerabila sumă de 1,200,000 mărci.

Concurs.

Pentru îndeplinirea stațiunei învățătorești din comuna **Fiscut**, protopresbiteratul Lipovei se escrie concurs cu termin de alegere pe ziua de **Duminea 1/13 Decembrie 1896** pe lângă următoarele emoluminte și condițiuni:

a) În bani gata 140 fl. v. a. b) În naturale, 24 Hectolitree grâu. c) 4 jughere pământ estravilan arătoriu. d) 8 stângini de lemne, din care 4 sunt a învățătorului; ér 4 a școliei. e) Pentru scripturistica 4 fl. v. a. f) Dela înmormântări unde va fi poftit 40 cr. g) Locuință liberă cu două odăi, culină, cămară, grajd și o grădină de 400 stângini □ h) Pentru curățirea salei de învățământ se îngrijește comuna.

Reflectanții la acest post se avisédă ca petițiunile lor ajustate conform stat. organic §-lui 6 art. XVIII din 1879 adresate comitetului parochial din **Fiscut**, sunt a-sé trimite la Rev. D. protopresviter Voicu Hamsea în B. Lippa, până la terminul susindicat; avënd petenții în timpul acesta a se presenta în st. bis. din **Fiscut**, spre a-și arăta desteritatea în cant și tipic.

În fine se notéză, că alesul învățător numai după un servițiu de 2 ani, va fi întărit cu decret definitiv.

Dat din ședința comit. parochial gr. or. rom. ținută în Fiscuț la 19 Septembrie st. v. 1896.

Comitetul parochial

În conțelegere cu: VOICU HAMSEA, m. p. protop. inspector școl.

—□—

Pentru deplinirea stațiunii învățătoresci din **Aciuța** inspectoratul Halmagiului se escrie concurs cu termen de alegere de **30 zile** dela prima publicare.

Salariul e 305 fl. cuartir liber și grădină.

Doritorii de a ocupa acesta stațiune sunt avisați ca recursurile lor provădute cu toate documentele prescrișe, și adresate comitetului parochial ale trimitte inspectorului școlar în Halmagi.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: IOAN GROZA, m. p. inspector școlar.

—□—

Pentru îndeplinirea ambelor posturi învățătoresci, și anume: dela clasa I-a și dela clasa a II-a confes. rom. gr. or. din comuna **Chesintiu** — protopresbiteratul Lipovei — se escrie concurs cu termen de alegere **pre Duminecă în 24 Noembrie st. v. 1896.**

Emolumentele împreunate cu aceste posturi sunt:

I. Salariu anual pentru învățătorul dela cl. I-a: 1) în bani gata 300 fl.; 2) cortel liber în edificiul școlii cu grădină de legumi de 1 jug. catastral; 3) 10 stângini de lemne, din care are a-se încălzi și sala de învățământ.

II. Salariul anual pentru învățătorul dela cl. II-a: 1) în bani gata 176 fl. 88 cr.; 2) 36 Hectolitri de grâu în natură; 3) cortel liber în edificiul școlii cu grădină de legumi de 1 jug. catastral; 4) 10 stângini de lemne, din cari are a-se încălzi și sala de învățământ.

Fie-care învățătoriu are ca spese pentru conferință și pentru scripturistică, câte 15 fl. v. a. anual.

Recurenții, cari doresc a ocupa unul din aceste posturi învățătoresci, sunt avisați, ca recursurile lor instruite conform dispozițiilor legali în valoare, și adresate comitetului parochial din Chesintiu, — să le subscrăna subscrisului protopresbiter-inspect. școl. în Lipova (B. Lipa) până la 23 Noembrie st. v. a. c., precum și a se presenta în vre-o Duminecă ori sârbătoare în s-ta biserică din Chesintiu spre a-și arăta desteritatea în cântare și tipic.

Chesintiu, la 14/26 Octomvrie 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: VOICU HAMSEA, m. p. protopop, inspector școlar.

—□—

Concurs pentru îndeplinirea stațiunii de învățător în comuna **Rachita**, în urmarea ordinațiunii Venerabilului consistoriu de datul 7 Octomvrie a. c. Nr. 5555 să publică de nou.

Emolumentele încopeiate cu acest post sunt: 1) 220 fl în bani gata; 2) 30 meți cucuruz despoeat în natură; 3) 36 metri lemne, din care are a-se încălzi și școla; 4) un juger de pământ în preț de 12 fl.; 5) paușal de conferință și scripturistică 25 fl.; 6) cortel cu grădină de legumi.

Doritorii de a ocupa acest post sunt avisate ca recursurile lor adiuștate dupa recerințele legii, adresate co-

mitetului parochial a-le tramite D. inspector școlar Adam Rosa în Leucusesciu, p. u. Balinți, comitatul Carășiu-Severin până în 15 Noembrie v. în care și va fi și a-legerea.

Se observă că doritorii, care doresc de a ocupa acest post mai au a-se presenta în vre-o Duminecă ori sârbătoare în biserică de aici spre a se face cunoscută poporului și a-și arăta desteritatea în cantul bisericesc.

Viitorii învățători pe lângă propunerea obiectelor de învățământ va instrua fetițele și în ceremoniile bisericesci.

Leucusesciu, în 15 Octomvrie v. 1896.

Cu înțelegere: ADAM ROSA, m. p. inspector școlar.

—□—

Se escrie concurs pentru deplinirea postului învățătoresc din **Crivobara** cu termen de **30 de zile** dela prima publicare.

Emolumentele anuale sunt: în bani gata 65 fl. v. a. pentru scripturistică 3 fl., paușal pentru conferințe 5 fl., 7 $\frac{1}{2}$ mm. de bucate, 3 jughere de pământ, 27 metri de lemne din cari se va încălzi și școla, 150 florini ajutoriu dela stat și cuartir liber cu grădină.

Recursurile ajustate amesurat regulamentului pentru organizarea învățământului, se se suscărna până la termenul indicat părintelui protopresbiter Iosif Grădinariu în Belincz.

Comitetul parochial

În conțelegere cu mine: IOSIF GRĂDINARIU, m. p. protopop.

—□—

Pentru îndeplinirea stațiunii vacante de învățător a școlii de fete gr. or. rom. din **Curtici**, (inspectoratul Chișineului, comitatul Arad) se escrie concurs cu termen de alegere pe **21 Noembrie (3 Decembrie) 1896.**

Emolumentele anuale sunt: 1) în bani gata: 300 fl.; 2) cuartir liber cu grădină de legumi; 3) un vagon de lemne, din cari se va încălzi și sala de învățământ; 4) pentru conferințe inv. 10 fl.; 5) scripturistica 5 fl.; 6) pentru curățirea și încălzirea salei de învățământ 16 fl.

Să notéză, că 'n primăvara a. 1897 se va zidi edificiu școlar nou.

Recurențele, care doresc a ocupa acest post, sunt avisate, ca recursurile lor instruite conform dispozițiilor legale, adresate comitetului parochial din Curtici, să le subscrăna Prea Onor domn dr. Ioan Traileșcu, protopresbiter și inspector școlar în Chișineu (Kisjenő, comitatul Arad) până în 17/29 Noembrie a. c., având reflectantele la acest post a-se face cunoscute poporului presentându-se în s. biserică din Curtici în vre-o Duminecă seu sârbătoare.

Recurențele, care pe lângă aptitudinea în lucrul de mână, vor putea arăta cunoscința căutării bisericesci, vor fi preferite.

Învățătorii aleși numai după serviciu de un an, dacă va putea arăta progres cu elevele, va fi întărită definitiv.

Curtici, din ședința comitetului parochial, ținută în 29 Septembrie (11 Oct.) 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: Dr. IOAN TRAILESCU, m. p. protopresbiter, inspector de școle.

—□—